

INFRASTRUKTURA
I ŚRODOWISKO
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

PLAN OCHRONY ŚWIĘTOKRZYSKIEGO PARKU NARODOWEGO

Operat udostępniania i edukacji

Cezary Jastrzębski

Projekt realizowany przez Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział Warszawa we współpracy z Narodową Fundacją Ochrony Środowiska i Usługami Ekologicznymi Alojzy Przemyski

PLAN PREZENTACJI

I. Diagnoza stanu

II. Wyniki inwentaryzacji stanu

1. Udostępnianie

A. Frekwencja

B. Komunikacja

2. Edukacja

III. Ocena stanu udostępniania i edukacji

IV. Ocena zagrożeń

V. Strategia udostępniania i edukacji

1. Cele

2. Działania

VI. Propozycje monitoringu

VII. Prognoza zmian

I. DIAGNOZA STANU

Udostępnianie terenu, zajmowanego obecnie przez Świętokrzyski Park Narodowy, ma wielowiekową tradycję

Po utworzeniu Świętokrzyskiego Parku Narodowego wzrosło zainteresowanie turystów osobliwościami przyrody tego obszaru. Ujawnił się jednak konflikt między ochroną przyrodniczą a udostępnianiem zasobów parku, szczególnie walorów kulturowych, a wśród nich zwłaszcza tych o charakterze sakralnym.

Za niezbędne uznano sformułowanie zasad udostępniania parku m. in. dla celów naukowych, turystycznych, rekreacyjnych i sportowych oraz komunikacyjnych.

Interesujące turystów wyjątkowe zasoby przyrodnicze i kulturowe Świętokrzyskiego Parku Narodowego pełnią również ważną funkcję edukacyjną, którą można stosować w odniesieniu do wszystkich grup społecznych. Prowadzona na terenie parku edukacja jest także niezwykle ważna z punktu widzenia świadomości ekologicznej mieszkańców gmin przylegających do Świętokrzyskiego Parku Narodowego.

Udostępnianie parku nie zostało dotąd wyczerpująco rozpoznane.

Więszszego problemu nie stwarza jedynie udostępnienie do celów naukowych.

Inna sytuacja ukształtowała się w przypadku udostępniania parku do celów turystycznych, rekreacyjnych i sportowych. W dotychczasowych badaniach Gór Świętokrzyskich praktycznie nie zajmowano się tą problematyką.

Kwestia udostępniania parku do celów turystycznych, rekreacyjnych i sportowych jest o tyle istotna, że dotyczy najbardziej drażliwych relacji między ochroną przyrody, a korzystaniem z zasobów parku do innych przedsięwzięć, zwłaszcza tych o charakterze sakralnym.

Wiąże się też z funkcjonowaniem wyjątkowo potężnego centrum antropopresji, jakim stał się Święty Krzyż. W parku nie podejmowano dotąd, mimo ich dyskusyjnej przydatności, badań chłonności, pojemności czy przepustowości turystycznej. Jedynym pozytywnym działaniem stało się zainstalowanie elektronicznych czujników pomiaru liczby turystów.

Co do edukacji - poza opracowaniem i realizacją Programu Edukacji Środowiskowej Świętokrzyskiego Parku Narodowego, nie prowadzono żadnej ewaluacji tej dziedziny.

II. WYNIKI INWENTARYZACJI STANU

1. UDOSTĘPNIANIE

Zasady udostępniania parku sformułowano w Zarządzeniu Nr 42/2013 dyrektora z 11 kwietnia 2013 r. w sprawie udostępniania Świętokrzyskiego Parku Narodowego w celach naukowych, edukacyjnych, kulturowych, turystycznych, rekreacyjnych, filmowania, fotografowania oraz w celach zarobkowych.

W zarządzeniu uregulowano trzy kwestie:

1. Ustalono miejsca udostępniane w celach naukowych, edukacyjnych, kulturowych, turystycznych, rekreacyjnych, filmowania, fotografowania oraz w celach zarobkowych na terenie parku, sposób ich udostępniania oraz maksymalną liczbę osób, mogących przebywać jednocześnie w tych miejscach
2. Wprowadzono, opracowany i obowiązujący już wcześniej, regulamin zwiedzania i korzystania z wartości przyrodniczo-kulturowych Świętokrzyskiego Parku Narodowego
3. Ustalono opłaty za wstęp na niektóre obszary Świętokrzyskiego Parku Narodowego, opłaty pobierane w związku z działalnością edukacyjną parku oraz za wstęp do obiektów związanych z tą działalnością (załącznik nr 3 do zarządzenia).

W parku obowiązują dodatkowe przepisy dotyczące udostępniania parku w celach naukowych. Reguluje je Zarządzenie nr 31/2012 dyrektora z 21 marca 2012 roku w sprawie udostępniania Świętokrzyskiego Parku Narodowego w celach naukowych.

Także w sferze udostępniania parku do celów turystycznych i edukacyjnych obowiązują dodatkowe zasady, które zawarte są w Parkowym Systemie Informacji, przyjętym do realizacji w 2003 r. (dokumentacja projektowo-kosztorysowa w archiwum parku).

Na terenie parku znajduje się obecnie siedem odcinków znakowanych, pieszych szlaków turystycznych i pięć ścieżek edukacyjnych, przy czym szósta jest w trakcie organizacji, a siódma posiada przewodnik, ale nie została oznaczona w terenie.

Pieszne, znakowane szlaki turystyczne mają łącznie 38,5 km długości. Dwa z nich są płatne:

Znakowane ścieżki edukacyjne mają łącznie 10,6 km długości:

Na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego znajduje się krótki, 2,5-km długości odcinek zielonego szlaku rowerowego pod nazwą „Duża pętla” po gminie Bieliny”. Na pozostałych szlakach pieszych ruch rowerów jest zabroniony. Mimo to – bez odpowiednich uzgodnień – dysponenci wyżej wymienionego szlaku rowerowego „Duża pętla” po gminie Bieliny” oznakowali na terenie parku kolejny jego odcinek, między drogą asfaltową w Hucie Podłysicy a Podlesiem.

W parku nie ma możliwości uprawiania turystyki jeździeckiej. Do ruchu konnego zaprzęgowego dopuszczono jedynie odcinek czerwonego szlaku pieszego i zielonego szlaku rowerowego od Świętego Krzyża do Huty Szklanej. Konne bryczki kursują tutaj przez cały rok.

Na szlakach pieszych przechodzących przez teren parku można uprawiać narciarstwo biegowe i śladowe. Do granic parku przylega ośrodek narciarski „Baba Jaga”, urządzone na północnym stoku Miejskiej Góry. Oddziaływanie obiektu, istniejącego od 2009 r., ale uruchomionego w 2010 r., na przyrodę i stan parku nie było dotąd badane.

Oceniając stan infrastruktury turystycznej na znakowanych szlakach turystycznych i ścieżkach edukacyjnych zwrócono uwagę na różne nieprawidłowości i konieczność podjęcia interwencji, które zestawiono w 34 punktach.

A. Frekwencja

Frekwencja turystów odwiedzających park nie jest dokładnie rozpoznana.

Opiera się na liczbie sprzedanych biletów, pomiarach czujników elektronicznych (ale tylko na niektórych udostępnionych trasach) i na szacunkowych danych.

Istnieją ponadto rozbieżności co do frekwencji, podawanej przez dwa zasadnicze źródła, od lat zajmujące się szacowaniem liczby zwiedzających: Świętokrzyskiego Parku Narodowego oraz Misjonarzy Oblatów.

Liczba turystów pieszych w parku w latach 1998-2012.

L.p.	Rok	Liczba turystów wg ŚPN	Uwagi	Liczba turystów wg Misjonarzy Oblatów	Uwagi	Różnica park/Oblaci
1	1998	90 772	Tylko sprzedaż biletów	Brak danych	-	Brak danych
2	1999	92 628	Tylko sprzedaż biletów	159 759	Częściowy szacunek	-61 131
3	2000	87 000	Tylko sprzedaż biletów	180 354	Częściowy szacunek	-93 354
4	2001	163 198	Tylko sprzedaż biletów	Brak danych	-	Brak danych
5	2002	150 874	Tylko sprzedaż biletów	Brak danych	-	Brak danych
6	2003	148 255	Tylko sprzedaż biletów	Brak danych	-	Brak danych
7	2004	154 811	Tylko sprzedaż biletów	146 854	Częściowy szacunek	+7 957
8	2005	154 407	Tylko sprzedaż biletów	148 455	Częściowy szacunek	+5 952
9	2006	161 090	Tylko sprzedaż biletów	201 549		-40 459
10	2007	177 600	Tylko sprzedaż biletów	172 703		+4 897
11	2008	210 490	Sprzedaż biletów i szacunek	186 486		+24 004
12	2009	221 725	Sprzedaż biletów i szacunek	Brak danych	-	Brak danych
13	2010	183 656	Sprzedaż biletów i szacunek	142 000	Częściowy szacunek	+41 656
14	2011	282 689	Sprzedaż biletów i szacunek	247 550	Częściowy szacunek	+35 139
15	2012	236 548	Sprzedaż biletów i szacunek	247 628	Częściowy szacunek	-11 080

Bardziej precyzyjne dane, dotyczące turystów pieszych, zaczęto uzyskiwać od 2011 r., odkąd na terenie parku zainstalowano osiem elektronicznych czujników ruchu.

Dwa z czujników (przy źródleku w Świętej Katarzynie i w Kakoninie) zostały jednak uszkodzone i przesyłają fałszywe dane, niektóre – w zależności od szerokości trasy - dublują lub pomijają przechodzących.

W rezultacie więc zaledwie dwa wyniki czujników, w punkcie pomiarowym Schody i w punkcie pomiarowym Ostry zakręt, gdzie ruch turystyczny jest skanalizowany na wąskiej przestrzeni, można uznać za w pełni wiarygodne i mogą one stanowić podstawę do wyciągania wniosków.

Liczba osób, odnotowanych przez czujniki ruchu w 2011 i 2012 r.

L.p	Rok	Liczba osób na Świętym Krzyżu			Liczba osób w Świętej Katarzynie		Liczba osób w punkcie pomiarowym Podłyśca
		Punkt pomiarowy Trzcianka	Punkt pomiarowy Schody	Punkt pomiarowy Platforma	Punkt pomiarowy Ostry zakręt	Punkt pomiarowy Kolejka	
1	2011	2 325	88 790	120 586	43 354	6 400	5 169
2	2012	1 170	76 586	94 247	31 320	5 276	5 464

Według ewidencji parku:

- w 2008 r. zwiedzających pieszych było 210 490;
- w 2009 r. zwiedzających pieszych było 221 725;
- w 2010 r. zwiedzających pieszych było 183 656;
- w 2011 r. zwiedzających pieszych było 282 689;
- w 2012 r. zwiedzających pieszych było 236 548.

Liczyby te nie oddają jednak rzeczywistości, skoro np. w ewidencji imprez zbiorowych przyjęto, że liczba uczestników rajdu pielgrzymkowego na Święty Krzyż wynosiła zaledwie ułamek prawdziwej liczby pielgrzymów:

- w 2008 r. (łącznie w ewidencji 5035 osób) wykazano 100 osób, w rzeczywistości było 3500;
- w 2009 r. (łącznie w ewidencji 5110 osób) wykazano 250 osób, w rzeczywistości było 4679;
- w 2010 r. (łącznie w ewidencji 6030 osób) wykazano 80 osób, w rzeczywistości było 4300.

Błędne dane podano również w odniesieniu do liczby uczestników Jarmarku Świętokrzyskiego. Wykazano w 2008 r. 500, podczas gdy było 5100 osób.

Tak więc np. w 2008 r. park szacował liczbę uczestników imprez zbiorowych na 5035 osób, choć w rzeczywistości było ich o ponad 150 proc. więcej, bo co najmniej 13 135.

Ewidencja zwiedzających, prowadzona przez park i Misjonarzy Oblatów, opiera się na danych liczbowych. Jedynie na podstawie pomiaru elektronicznych czujników ruchu możliwa jest częściowa interpretacja jakościowa. W celu uzyskania danych wykraczających poza informacje liczbowe autor operatu od 2006 r. rokrocznie prowadzi badania ruchu turystycznego na Świętym Krzyżu w oparciu o własną metodologię ekspercką i sondaż ankietowy.

Każda osoba, wchodząca na teren Świętokrzyskiego Parku Narodowego, jest odnotowywana na jednej z trzech list obejmujących: turystów indywidualnych, grupy i grupy zorganizowane. Następnie na każdej karcie dokonuje się podziału na płeć oraz wiek, z rozbiciem na grupy do 7 lat, od 8 do 25, od 26 do 65 i powyżej 65 lat. Odnotowywane są pełne godziny oraz różne szczegółowe informacje, np. wjazd rowerem, wejście z psem.

Nie liczy się osób wychodzących, gdyż wcześniej musiały one przekroczyć jedno z trzech wejść, na którym zostały już odnotowane. Opuszczający teren Świętokrzyskiego Parku Narodowego są jednak poddawani badaniom ankietowym.

Z problematyką udostępniania parku związane jest zagadnienie określenia maksymalnej liczby osób mogących jednocześnie przebywać w miejscach udostępnianych.

I. Metoda pierwsza. Według obliczeń w Gorczańskim Parku Narodowym i Bieszczadzkiem Parku Narodowym. Przepustowość =

$$\frac{z \times d \times n}{o}$$

o

gdzie: z – średnia osób w grupie, wynosząca dla Świętokrzyskiego Parku Narodowego 12 (na podstawie badań liczby turystów w grupach i liczby uczestników wycieczek zorganizowanych, prowadzonych przez autora w latach 2006-2013);

d – droga pokonywana przez turystów w ciągu dnia na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego, wynosząca 18 km (z wyliczenia najdłuższego odcinka szlaku, na pokonanie którego, według przewodników turystycznych, potrzeba ok. 6 godzin i przy średniej prędkości piechura, wynoszącej 3 km na godzinę);

n – liczba odcinków jednodniowych szlaku, wynosząca 2,2 (z wyliczenia łącznej długości znakowanych szlaków i ścieżek edukacyjnych, podzielonej przez średnią długość trasy, możliwej do pokonania w ciągu jednego dnia, czyli 18 km);

o – optymalna odległość między grupami, wynosząca 300 m.

Przepustowość szlaków turystycznych w Świętokrzyskim Parku Narodowym, obliczona według tego wzoru, wynosi 1586 osób na dzień.

II. Metoda druga. Według obliczeń w Bieszczadzkim Parku Narodowym. Przepustowość jest iloczynem wejść na teren parku oraz założenia, że na szlak może wchodzić średnio nie więcej niż jeden turysta na minutę w ciągu trzech godzin przedpołudniowych. W przypadku Świętokrzyskiego Parku Narodowego wynosi ona 15 wejść razy 180 osób, czyli 2700 osób na jeden dzień.

III. Uśrednienie danych. Średnia uzyskana po zestawieniu danych metody pierwszej i drugiej wynosi 2143 osoby na dzień.

Sygnalizując nieprzydatność pojęcia chłonności w zarządzaniu ruchem turystycznym w parku sugeruje się, aby podjąć sterowanie ruchem turystycznym w oparciu o szerokie działania w zakresie monitorowania ruchu turystycznego: prowadzić systematyczne badania liczby, charakterystyki, koncentracji czasowej i przestrzennej turystów oraz badania ankietowe, dające rozpoznanie co do wiedzy, preferencji i opinii turystów. Ich metodykę zaproponowano poniżej.

B. Komunikacja

Udostępnienie parku do celów komunikacyjnych wiąże się z funkcjonowaniem tzw. dróg koniecznych oraz ruchem pojazdów mechanicznych, który dozwolony jest tylko po czterech drogach publicznych, przebiegających przez park.

W przypadku drogi powiatowej nr 0324T na odcinku Huta Szklana – Święty Krzyż (2400 m) w marcu 2012 r. dyrektor parku podpisał porozumienie w sprawie oddania jej pod zarząd Starostwa Powiatowego w Kielcach na okres od 1 kwietnia 2012 do 31 grudnia 2013 r.

Ustalono nowe zasady wjazdu na Święty Krzyż:

- niektóre nie są obiektywnie weryfikowalne, jak np. intensywne opady deszczu
- brak patroli policji (wg zapewnień przedstawicieli starostwa miały być codzienne)
- wyniki badania liczby parkujących pojazdów wskazują, że łamany jest obowiązek zjazdu samochodów do godziny 14 (np. 14 lipca br. o godz. 15.40, łamiąc przepisy, parkowało 50 pojazdów).

Zanim zapadnie decyzja co do dalszego obowiązywania porozumienia, niezbędna wydaje się ocena jego funkcjonowania z punktu widzenia parku.

W celu oszacowania ruchu samochodowego po drogach prowadzących przez teren parku, 17 lipca 2013 r., w godzinach 7.30-19.30, na stanowisku przy kapliczce św. Antoniego w Świętej Katarzynie, przeprowadzono badania liczby pojazdów poruszających się drogą wojewódzką nr 752 między Świętą Katarzyną a Podgórzem.

- 3123 pojazdy mechaniczne. Oznacza to, że w ciągu jednej godziny przejeżdżało średnio 260 pojazdów, a więc cztery na minutę, czyli jeden co 15 sekund
- natężenie ruchu przez cały badany okres było na zbliżonym poziomie
- należy dokonać weryfikacji danych, którymi posługuje się park, szacujący liczbę osób przebywających rokrocznie na terenie parku. Stosując przelicznik parku należałoby przyjąć, że przebywa w nim łącznie nie ok. 865 tys. osób, a ponad 2 mln 500 tys. rocznie.

2. EDUKACJA

Edukacja na terenie parku ma odległe tradycje

- istniejące od 1954 r. Muzeum Przyrodniczo-Leśne Świętokrzyskiego Parku Narodowego, funkcjonujące od 1972 r. w dawnych pomieszczeniach klasztornych na Świętym Krzyżu
- dopiero w 1996 r. w strukturze parku pojawiło się stanowisko do spraw edukacji.
- w 2003 r. opracowano Program Edukacji Środowiskowej, który wzbogacany jest o działania wynikające z Parkowego Systemu Informacji
- wiele działań prowadzonych jest w oparciu o centrum edukacyjne, funkcjonujące w siedzibie parku w Bodzentynie.
- istotne znaczenie ma również strona internetowa parku (www.swietokrzyskipn.org.pl)

INFRASTRUKTURA
I ŚRODOWISKO
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Oferta edukacyjna parku obejmuje płatne zajęcia edukacyjne, zajęcia dla szkół w otulinie parku i zwiedzanie Muzeum Przyrodniczego Świętokrzyskiego Parku Narodowego na Świętym Krzyżu, które po zmianie ekspozycji w 2010 r. uzyskało nowoczesny charakter.

Płatne zajęcia edukacyjne są realizowane w centrum edukacyjnym, na szlakach turystycznych i ścieżkach edukacyjnych.

Stałe ćwiczenia terenowe dla szkół w otulinie parku obejmują dwa cykle zajęć: pt. „Co to jest Świętokrzyski Park Narodowy?” (dla uczniów klas piątych szkoły podstawowej), „Mieszkam w otulinie Świętokrzyskiego Parku Narodowego – poznaję krajobraz mojej miejscowości” (dla uczniów klas szóstych szkoły podstawowej). Przez jeden rok prowadzono również cykl pn. „Drzewo mój przyjaciel – jakie drzewo taki cień” (dla uczniów klas pierwszych i trzecich gimnazjum).

W edukacji oraz promocji ważną rolę odgrywają publikowane wydawnictwa. Niestety, jest to jedna z najłabszych dziedzin działalności parku. Nie ma w tym względzie żadnego planu. Od kilku lat publikacje ukazują się w niewielkich ilościach.

Projekt realizowany przez Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział Warszawa we współpracy z Narodową Fundacją Ochrony Środowiska i Usługami Ekologicznymi Alojzy Przemyski

III. OCENA STANU UDOSTĘPNIANIA I EDUKACJI

L.p.	Oceniane zasoby parku	Ocena ogólna	Uzasadnienie i kryteria oceny
1	Udostępnianie	Stan właściwy	Stale wdrażany jest Parkowy System Informacji, jednak istniejące obiekty i urządzenia nie zawsze odpowiadają wymogom merytorycznym i estetycznym. Prowadzone są badania naukowe, choć ich zakres jest ograniczony. Frekwencja turystów podlega opomiarowaniu elektronicznemu, ale interpretacja danych jest trudna i pobieżna. Udostępnianie rekreacyjne (Jarmark Świętokrzyski) odbywa się bez uzasadnionego celu. Udostępnianie komunikacyjne odbywa się z łamaniem ustalonych zasad.
2	Edukacja	Stan właściwy	Stale wdrażany jest Program Edukacji Środowiskowej. Prowadzone są różnorodne zajęcia edukacyjne, choć ograniczone do środowiska dzieci i młodzieży. Edukacja innych grup społecznych odbywa się jedynie w muzeum przyrodniczym. Brak ewaluacji programu.
3	Wydawnictwa	Stan niezadowolający	Niewielka liczba publikacji w ostatnich latach. Zaprzestanie wydawania własnego kwartalnika. Brak planu wydawniczego.

IV. OCENA ZAGROŻEŃ - wewnętrzne

L.p.	Zasoby parku	Rodzaj zagrożenia	Opis zagrożenia	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożenia
1	Udostępnianie	Istniejące	Niski poziom wiedzy na temat zasad udostępniania u osób odwiedzających park.	Doskonalenie Parkowego Systemu Informacji. Brak zgody na umieszczanie urządzeń nie skorelowanych z Parkowym Systemem Informacji. Promocja Parkowego Systemu Informacji na terenie gmin przylegających do parku.
2	Udostępnianie i edukacja	Istniejące	Brak popularyzacji zasad udostępniania parku i edukacji na jego terenie.	Organizacja cyklicznych konferencji naukowych na temat turystyki oraz edukacji w parku.
3	Udostępnianie i edukacja	Istniejące	Brak wydawnictw.	Opracowanie kilkuletniego programu corocznych publikacji.
4	Udostępnianie i edukacja	Istniejące	Brak promocji udostępniania i edukacji.	Opracowanie i aktywne wdrażanie zasad polityki informacyjnej parku.
5	Udostępnianie i edukacja	Istniejące	Brak wolontariuszy.	Stworzenie programu pracy wolontariuszy.
6	Edukacja	Istniejące	Ograniczenie Programu Edukacji Środowiskowej do dzieci i młodzieży.	Rozszerzenie Programu Edukacji Środowiskowej na inne środowiska (pod względem wiekowym i zawodowym).
7	Edukacja	Istniejące	Braki w Programie Edukacji Środowiskowej.	Wprowadzenie zaangażowania służby terenowej parku oraz zasad ewaluacji programu.

IV. OCENA ZAGROŻEŃ - zewnętrzne

L.p.	Zasoby parku	Rodzaj zagrożenia	Opis zagrożenia	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożenia
1	Udostępnianie	Istniejące	Kolizja między najbardziej wartościowymi miejscami parku, a masowym ruchem turystycznym, który wybiera je jako swój najważniejszy cel: Świąty Krzyż, odcinek szlaku turystycznego z Nowej Słupi na Świąty Krzyż, odcinek szlaku turystycznego ze Świętej Katarzyny na Łysicę.	Propagowanie zasad zrównoważonej turystyki.
2	Udostępnianie	Istniejące	Presja wywierana na park, w sprawie wyznakowania kolejnych tras turystycznych.	Edukacja w zakresie uświadomienia dotychczasowych skutków ubocznych ruchu turystycznego i szerokiego udostępnienia parku.
3	Udostępnianie	Istniejące	Brak wpływu na masowe uroczystości sakralne.	Współpraca z organizatorami uroczystości sakralnych.
4	Udostępnianie	Istniejące	Niski poziom wiedzy na temat zasad udostępniania u osób odwiedzających park.	Doskonalenie Parkowego Systemu Informacji.
5	Udostępnianie	Potencjalne	Prowadzenie badań naukowych kolidujących z zadaniami parku lub możliwych do przeprowadzenia poza parkiem (np. genetycznych).	Brak zgody na przeprowadzenie badań.

L.p.	Zasoby parku	Rodzaj zagrożenia	Opis zagrożenia	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożenia
6	Stacja narciarska „Baba Jaga” na Miejskiej Górze	Potencjalne	Hałas, zaśmiecanie, penetracja parku przez narciarzy	Zobowiązanie właściciela do ograniczenia niekorzystnego oddziaływania
7	Odcinek drogi powiatowej nr 0324T	Istniejące	Łamanie ustalonych zasad korzystania z drogi	Egzekwowanie zapisów podpisanego porozumienia
8	Odcinek drogi wojewódzkiej nr 752	Istniejące	Niekorzystne oddziaływanie ruchu samochodowego	W przypadku remontu drogi maksymalna liczba rozwiązań ograniczających oddziaływanie ruchu samochodowego na przyrodę parku
9	Święty Krzyż	Istniejące	Miejsce najsilniejszej antropopresji.	Egzekwowanie ustalonych zasad udostępnienia. Propagowanie turystyki zrównoważonej. Częste sprzątanie.
10	Łysica	Istniejące	Miejsce silnej antropopresji.	Propagowanie turystyki zrównoważonej. Częste sprzątanie.
11	Miejsca recepcji ruchu turystycznego, imprezy turystyczne i religijne	Istniejące	Rozdeptywanie, erozja, zaśmiecanie, zrywanie roślin, płoszenie zwierząt.	Częste sprzątanie, opracowanie skutecznego programu usuwania śmieci. Zobowiązanie organizatorów imprez do sprzątanias i wprowadzenie zakazu używania megafonów. Zwiększenie liczby przenośnych toalet. Edukacja ekologiczna uczestników imprez przed i w czasie trwania imprez.

L.p.	Zasoby parku	Rodzaj zagrożenia	Opis zagrożenia	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożenia
12	Szlaki turystyczne i ścieżki przyrodnicze	Istniejące	Rozdeptywanie szlaków, zaśmiecanie, zrywanie płoszenie zwierząt.	Ograniczanie przebiegu szlaków z wykorzystaniem ściętych drzew. Kratowanie ściętych drzew przy szlakach i ścieżkach. Porządkowanie szlaków i ścieżek – przecinka.
13	Szlaki turystyczne	Istniejące	Zniszczone drogowskazy, tablice informacyjne i znaki szlaków.	Naprawa zniszczonych urządzeń wspólnie z PTTK. Monitoring prowadzony przez służby terenowe parku.
14	Infrastruktura turystyczna	Istniejące	Niszczanie przez chuliganów.	Oprócz edukacji społecznej brak innych możliwości przeciwdziałania.
15	Edukacja	Istniejące	Niski poziom wiedzy ekologicznej u osób odwiedzających park.	Doskonalenie Programu Edukacji Środowiskowej.
16	Edukacja	Istniejące	Niski poziom wiedzy na tematy parku u partnerów udostępniania i edukacji – przewodników turystycznych, dorożkarzy, obsługi punktów sprzedaży biletów.	Stale szkolenia.
17	Edukacja	Istniejące	Wysokie koszty publikacji wydawnictw przy braku możliwości ich sprzedaży w przypadku dofinansowania zewnętrznego.	Wnioskowanie o zmianę stosowanych procedur. Publikowanie za środki własne, pochodzące z udostępniania i edukacji.

V. STRATEGIA UDOSTĘPNIANIA I EDUKACJI

1. Cele

Zasoby parku	Cel strategiczny	Cele operacyjne
Udostępnianie parku i edukacja	1. Udostępnianie parku i edukacja odbywają się bez kolizji z ochroną przyrody	1. Udostępnianie parku opiera się na koncepcji turystyki zrównoważonej
		2. Zależne od parku oczekiwania społeczne co do miejsc i sposobów udostępniania parku są uwzględniane wyłącznie bez naruszania wartości przyrodniczych
		3. W rdzeniowych partiach parku prowadzona jest jedynie edukacja oparta na unikatowych wartościach przyrodniczych parku
Udostępnianie parku i edukacja	2. Kształtowanie właściwych postaw człowieka wobec przyrody	1. Maksymalizacja celów ekologicznych i poznawczych turystyki
		2. Udostępnianie parku i edukacja stanowią formę zdobywania wiedzy przyrodniczej i krajoznawczej
		3. Opracowanie oferty edukacyjnej skierowanej do różnych grup społecznych i aktywne jej propagowanie
Udostępnianie parku i edukacja	3. Doskonalenie obsługi ruchu turystycznego i infrastruktury turystycznej	1. Podnoszenie kompetencji kadry parku
		2. Publikacja materiałów promocyjnych i edukacyjnych
		3. Dbłość o elementy infrastruktury turystycznej i wprowadzanie nowych urządzeń tylko w razie konieczności ochrony wartości przyrodniczych oraz zachowania bezpieczeństwa odwiedzających
		4. Monitoring ruchu turystycznego
		5. Rozwój Parkowego Systemu Informacji

2. Działania

Ramowy projekt lokalizacji infrastruktury turystycznej oraz sposobów udostępnienia parku dla ruchu pielgrzymkowego i turystycznego na terenie parku w powiązaniu z analogicznymi projektami opracowanymi przez organy samorządowe i lokalne społeczności dla terenu otuliny parku, ze szczególnym uwzględnieniem góry Łysiec (Święty Krzyż).

1. Należy dążyć do poszerzenia infrastruktury turystycznej na terenie parku, zgodnie z wytycznymi zawartymi w Parkowym Systemie Informacji. Niezbędna jest szczegółowa inwentaryzacja elementów zagospodarowania turystycznego, a także stałe monitorowanie ich stanu i dokonywanie niezbędnych poprawek. Kierunkowa rozbudowa infrastruktury turystycznej powinna obejmować następujące przedsięwzięcia:

1. Zagospodarowanie szlaków turystycznych i ścieżek edukacyjnych, w postaci stopni, estakad itp., w celu skanalizowania ruchu turystycznego i zabezpieczeniu otoczenia tras przed niekorzystnymi skutkami ruchu turystycznego. Zwalone drzewa należy pozostawiać na miejscu i dokonywać niewielkiej korekty przebiegu szlaku z myślą zachowania bezpieczeństwa.

2. Budowa bram z tablicami informacyjnymi oraz ustawienie map parku, siedzisk, koszy i – ewentualnie – ogrodzeń, w miejscach, gdzie do granicy parku docierają odcinki znakowanych szlaków turystycznych.

3. Budowa dodatkowych punktów sprzedaży biletów w przypadku wprowadzenia odpłatności za kolejne znakowane trasy turystyczne.
4. Budowa schronów turystycznych na każdym odcinku znakowanych szlaków turystycznych.
5. Wystawienie rozbudowanych tablic informacyjnych, siedzisk i koszy przy enklawach parku: Lesie Serwis i Skale Zapusty.
6. Wystawienie tabliczek z numerami stanowisk dydaktycznych na ścieżkach edukacyjnych oraz rezygnacja z informacyjnych tablic tekstowych na rzecz obszernych opisów w publikacjach.
7. Wystawienie siedzisk w jednym miejscu każdej ścieżki edukacyjnej.
8. Wystawienie tablic informacyjnych, map i siedzisk przy każdej drodze utwardzonej dochodzącej do granicy parku.
9. Zagadnienie do szerokiej dyskusji – wyłączenie spod ochrony części gołoborza przy platformie widokowej na Świętym Krzyżu w celu usuwania drzew i krzewów zarastających rumowisko.

II. Rozbudowa systemu znakowanych szlaków turystycznych i ścieżek edukacyjnych. W pierwszej kolejności:

1. Utworzenie nowego szlaku turystycznego wzdłuż północnej granicy Łysogór, na odcinku od Nowej Słupi, przez Wolę Szczygiełkową, do węzła szlaków przy kapliczce św. Mikołaja.

2. Utworzenie nowej ścieżki edukacyjnej, prowadzącej przez teren planowanej strefy ochrony ścisłej „Klonów”.

III. Stworzenie sieci płatnych parkingów dla turystów zmotoryzowanych:

- w Nowej Słupi;
- w Trzciance;
- na Przełęczy Huckiej;
- przy leśniczówce w Świętej Katarzynie.

IV. Urządzenie kempingu z polem biwakowym w Nowej Słupi.

V. Zwiększenie liczby płatnych szlaków turystycznych, z perspektywą odpłatności za wszystkie udostępnione trasy, w tym także ścieżki edukacyjne.

VI. Budowa wieży widokowej na Łysicy.

VII. Monitorowanie miejsc o największej antropopresji, z wykorzystaniem kamer.

VIII. Cykliczny monitoring natężenia ruchu turystycznego zgodnie z zaproponowaną poniżej metodyką.

IX. Po dokonaniu analizy aspektów turystycznych, zawartych w 10 dokumentach strategicznych jednostek samorządu terytorialnego i stowarzyszeń, sąsiadujących z parkiem należy przyjąć, że nie ustanie presja na turystyczne wykorzystanie tego centrum najsilniejszej antropopresji na terenie parku. W tym kontekście należy dążyć do ścisłego respektowania istniejących już regulacji, dotyczących ruchu pielgrzymkowego i turystycznego na Świętym Krzyżu, a dotyczących:

1. Porozumienia o ruchu samochodów na Świętym Krzyżu (przykłady naruszenia – wjazd samochodów prywatnych po ustalonych godzinach, niekontrolowany wjazd autokarów).
2. Ochrony plateau jako zabytku wpisanego do rejestru wojewódzkiego konserwatora zabytków (przykłady naruszenia – zabudowa nowymi obiektami sakralnymi: dąb Jana Pawła II, pomnik dzieci nie narodzonych).
3. Niezgodności z zasadami Parkowego Systemu Informacji (przykłady naruszenia przez sam park – oznaczenie stanowiska szlaku archeo-geologicznego, oznaczenie trasy nordic walking, nieaktualne informacje o zasadach zwiedzania muzeum; inne naruszenia – nieestetyczne zaproszenia do zwiedzania gołoborza).

Organizacja ruchu pielgrzymkowego i turystycznego oraz dążenie do ograniczenia ich negatywnego wpływu na ochronę przyrody parku wymaga ścisłej współpracy parku i gospodarzy klasztoru – Misjonarzy Oblatów.

Ogólna koncepcja oraz kierunki prowadzenia działalności edukacyjnej i polityki informacyjnej parku powinny opierać się na następujących założeniach:

I. Należy dążyć do poszerzenia bazy edukacyjno-turystycznej parku poprzez stworzenie odpowiedniego zaplecza dydaktycznego i pobytowego w następujących miejscach:

1. Budynek dawnej dyrekcji parku i obiekty towarzyszące w Bodzentynie;
2. Budynek tzw. szpitalika na Świętym Krzyżu;
3. Leśniczówki należące do parku.

W tym kontekście zasadnym byłoby również podjęcie starań o pozyskanie terenów i obiektów znajdujących się na terenie parku, ale nie będących jego własnością, w tym przede wszystkim należących do zlikwidowanego Centrum Usług Satelitarnych w Psarach.

II. Należy rozwijać i doskonalić Program Edukacji Środowiskowej. Każdego roku powinna zostać dokonana jego ewaluacja.

III. Działalność edukacyjna parku powinna odbywać się we współpracy z jak najszerszym kręgiem partnerów, m. in. reprezentujących lokalne samorzady, środowiska naukowe i organizacje pozarządowe. W celu minimalizacji skutków masowych imprez sakralnych warto podjąć współpracę z ich organizatorami, pod stałym, ogólnym hasłem „Przyroda i sacrum”. Wraz z deregulacją działalności przewodników turystycznych należy stworzyć program współpracy z tym środowiskiem i dążyć do wprowadzenia licencji dla osób oprowadzających wycieczki na terenie parku.

IV. Należy opracować kilkuletni plan wydawniczy parku. Publikacje powinny być zróżnicowane zarówno pod względem charakteru zawartości, jak i formy edycji.

V. Należy dążyć do zlikwidowania deficytowości muzeum przyrodniczego na Świętym Krzyżu.

VI. Wszelkie elementy infrastruktury, związane z działalnością edukacyjną, powinny być ściśle powiązane z wytycznymi zawartymi w Parkowym Systemie Informacji.

VII. Pilnych działań wymaga określenie zasad i narzędzi polityki informacyjnej parku. W tej dziedzinie proponuje się przyjęcie Strategii public relations Świętokrzyskiego Parku Narodowego.

VI. PROPOZYCJE MONITORINGU

1. Coroczna ewaluacja Programu Edukacji Środowiskowej.
2. Stały monitoring ilościowy i jakościowy turystów odwiedzających Świętokrzyski Park Narodowy oraz osób przebywających na terenie parku zgodnie z następującą propozycją metodologiczną.

Metodyka badania ruchu turystycznego w Świętokrzyskim Parku Narodowym.

I. Badania własne oraz we współpracy z:

- misjonarzami oblatami z klasztoru na Świętym Krzyżu;
  - Instytutem Geografii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach;
  - wolontariuszami;
  - podmiotami potencjalnie zainteresowanymi badaniami ruchu turystycznego (Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Świętokrzyskiego, samorządy lokalne, instytucje naukowe zlecające prace licencjackie i magisterskie).
- na turystów indywidualnych i wycieczki).

II. Technika badań ilościowych.

1. Wykorzystanie elektronicznych czujników pomiaru:

- lokalizacja na wszystkich szlakach turystycznych (na szlaku czerwonym – przy drodze na Łysicę i na Świętym Krzyżu);
- coroczna kontrola wiarygodności z wynikami sprzedaży biletów wstępu;
- coroczna kontrola wiarygodności poprzez porównanie wyników z obserwacją własną (początkowo nasiloną, następnie wyrywkową, głównie z wykorzystaniem współpracowników i wolontariuszy);
- coroczna kontrola wiarygodności poprzez porównanie z wynikami badań misjonarzy oblatów.

2. Obserwacja własna:

- co pięć lat szczegółowe liczenie osób przybywających na Święty Krzyż w pojazdach mechanicznych i zaprzęgach konnych, ze zróżnicowaniem na dni powszednie, soboty i dni świąteczne, długie weekendy, wakacje;
- podczas każdych badań na podstawie obserwacji własnej spis rejestracji pojazdów mechanicznych (autokary, busy, samochody osobowe, motocykle) pozostawionych na parkingach w Hucie Szklanej i Nowej Słupi (oraz – w dozwolonym czasie - na Świętym Krzyżu), przeprowadzany trzykrotnie w ciągu dnia.

III. Technika badań jakościowych.

1. Analiza chronologii nasilenia ruchu turystycznego na podstawie wyników elektronicznych czujników pomiaru oraz obserwacji własnej.
2. Analiza form ruchu turystycznego (turyści indywidualni, turyści w grupach, wycieczki zorganizowane) na podstawie wyników obserwacji własnej.
3. Analiza wieku turystów na podstawie wyników obserwacji własnej.
4. Analiza płci turystów na podstawie wyników obserwacji własnej.
5. Analiza wyposażenia turystów na podstawie wyników obserwacji własnej.
6. Analiza udziału pielgrzymów w ruchu turystycznym na podstawie badań misjonarzy oblatów.
7. Analiza ruchu pielgrzymkowego (organizatorzy, formy, intencje itp.) na podstawie badań misjonarzy oblatów.
8. Analiza wiedzy, preferencji i opinii turystów na podstawie wyników badań ankietowych, z podziałem na turystów indywidualnych i wycieczki).

VII. PROGNOZA ZMIAN

Doskonalenie istniejących regulacji w sferze udostępniania Świętokrzyskiego Parku Narodowego i edukacji prowadzonej na jego terenie powinno doprowadzić do poprawy ochrony przyrody parku.

Zaproponowane w planie działania nie mają na celu izolowania Świętokrzyskiego Parku Narodowego od otaczającej społeczności, ale wynikają z przeświadczenia, że udostępnianie parku musi odbywać się w zgodzie z nadrzędnym zadaniem, jakim jest ochrona przyrody.

Temu założeniu powinna być podporządkowana edukacja prowadzona na terenie parku, ukierunkowana na różne grupy społeczne i zawodowe. Funkcją pomocniczą w prowadzonej edukacji powinny spełniać wydawane przez park publikacje.

INFRASTRUKTURA
I ŚRODOWISKO
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ

Projekt realizowany przez Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział Warszawa we współpracy z Narodową Fundacją Ochrony Środowiska i Usługami Ekologicznymi Alojzy Przemyski